

Paweł Szablowski

Amnestia z roku 1945

Amnesty of 1945

Poniższy tekst prezentuje zagadnienie dotyczące amnestii ogłoszonej w sierpniu 1945 r. przez komunistyczne władze w Polsce Ludowej. Amnestia ta była pierwszą z kilku ogłaszanych pierwszej dekadzie funkcjonowania komunistów w Polsce. W poniższej pracy w sposób syntetyczny przedstawiono okoliczności związane z wydaniem dekretu o amnestii, tryb ustawodawczy wykorzystany do przyjęcia dekretu o amnestii oraz treść dekretu.

Słowa kluczowe: amnestia, abolicja, dekret, Polska ludowa, 1945.

The text below presents the issue of the amnesty announced in August 1945 by the communist authorities in People's Poland. This amnesty was the first of several announced in the first decade of communist activity in Poland. The following work synthetically presents the circumstances related to the issuance of the amnesty decree, the legislative procedure used to adopt the amnesty decree and the content of the decree.

Key words: amnesty, abolition, decree, People's Poland, 1945.

Wprowadzenie

Przejęcie władzy w Polsce przez komunistów po 1944 r. było złożonym procesem politycznym, który rozgrywał się na kilku płaszczyznach. Nie mniej problematyczna była jednak kwestia związana z utrwaleniem władzy komunistycznej w Polsce w II połowie lat czterdziestych. W tym celu zbudowano rozległy aparat terroru oraz stworzono nowy restrykcyjny

system prawa karnego. W latach 1944-1947 to organizacje konspiracyjne wywodzące się ze struktur Armii Krajowej czy też tych o profilu narodowym jak Narodowa Organizacja Wojskowa czy Narodowe Siły Zbrojne były głównymi wrogami komunistów i zwalczano je w każdy możliwy sposób. Jedną z takich prób likwidacji konspiracji niepodległościowej po 1945 r. była ogłoszona w sierpniu 1945 r. amnestia. W poniższym tekście chciałbym omówić okoliczności wydania dekretu o amnestii z dnia 2 sierpnia 1945 r.¹, tryb jego uchwalenia, budowę, zasadniczą treść oraz przedstawić statystyczne wyniki amnestii z 1945 roku. Jednak zanim w szczegółach przejdę do tej kwestii chciałbym nakreślić ogólne tło historyczne, poprzedzające ogłoszenie dekretu.

Tło historyczne

Od września 1939 r., początkowo we Francji następnie w Wielkiej Brytanii, istniał i funkcjonował rząd polski, nazywany często w literaturze przedmiotu rządem na uchodźstwie lub rządem emigracyjnym. Był to legalny organ publiczny działający na podstawie konstytucji RP z 1935 r. powołany przez Prezydenta RP. Rząd ten posiadał szerokie uznanie międzynarodowe jako organ uprawniony do reprezentowania państwa polskiego w stosunkach międzynarodowych. Od lipca 1941 r. również ZSRR nawiązał stosunki dyplomatyczne z rządem polskim znajdującym się w Londynie. Jednak już w kwietniu 1943 r. stosunki te zostały zerwane z powodu ujawnienia przez władze niemieckie tzw. zbrodni katyńskiej. Józef Stalin wykorzystał ten fakt do tego, by już w otwartej formule zacząć wspierać polskich komunistów w dążeniu do zdobycia władzy w Polsce po zakończeniu działań wojennych.

Na przełomie listopada oraz grudnia 1943 r. odbyła się konferencja teherańska, pierwsze osobiste spotkanie Franklina Roosevelta, Winstona Churchilla oraz Józefa Stalina. W trakcie spotkania przywódców koalicji antyhitlerowskiej została poruszona kwestia przyszłości Polski. Alianci zachodni zgodzili się na zmianę powojennych granic Polski, ustalając ich przebieg według tzw. linii Curzona². Liderzy mocarstw zgodzili się również w kwestii podziału pokonanych Niemiec na strefy okupacyjne.

¹ Dekret z dnia 2 sierpnia 1945 r. o amnestii, Dz. U. 1945, nr 28 poz.172.

² A. Nowak, *Pierwsza Zdrada Zachodu. 1920 – zapomniany appeasement*, Kraków 2016, s. 155-157.

Obszar sowieckiej okupacji miał przylegać do przyszłej granicy polsko-niemieckiej. Te ustalenia de facto przesądziły o oddaniu Polski w strefę wpływów sowieckich.

W trakcie roku 1944 rząd polski w Londynie usiłował za pośrednictwem swoich sojuszników nawiązać stosunki z ZSRR. Dochodziło do różnego rodzaju spotkań i rozmów, ale nie przyniosły one żadnego wymiernego efektu. Przedstawiciele ZSRR oczekiwali uznania linii Curzona jako powojennej polskiej granicy wschodniej, zmian w składzie władz emigracyjnych oraz dokooptowania przedstawicieli Krajowej Rady Narodowej³ do przyszłego polskiego rządu⁴. Szef polskiego rządu Stanisław Mikołajczyk odrzucił te żądania⁵. Te rozmowy ze strony Stalina były wyłącznie grą polityczną ponieważ, za zgodą dyktatora już od grudnia 1943 r. trwały przygotowania do powołania Polskiego Komitetu Narodowego w ZSRR, który miał stanowić przyszły organ rządu komunistycznej Polski⁶.

Brak porozumienia rządu polskiego z Józefem Stalinem ostatecznie otworzył komunistom drogę do utworzenia nowego polskiego ośrodka politycznego zdominowanego przez komunistów. 22 lipca 1944 r. Radio Moskwa podało informację o powołaniu przez KRN w Chełmie Lubelskim Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego. Pod względem formalnym PKWN powstał na mocy ustawy KRN z dnia 21 lipca 1944 r.⁷ jako tymczasowa władza wykonawcza dla kierowania walką wyzwolenczą narodu, zdobycia niepodległości i odbudowy państwowości polskiej⁸. Faktycznie jednak sformowanie PKWN odbyło się w Moskwie, to Stalin był pomysłodawcą nazwy nowego organu oraz sformułował podstawowe

³ Krajowa Rada Narodowa – była tzw. podziemnym parlamentem, który powstał na przełomie 1943 oraz 1944 r. z inicjatywy kierownictwa PPR. Ciała to składało się z osób, które w żaden sposób nie miały legitymacji politycznej, by reprezentować szerokie grupy społeczne, jak propagandowo było to przedstawiane. Poza członkami PPR w pierwszym składzie KRN znalazły się również osoby, którym formalnie przypisywano reprezentowanie innych podmiotów politycznych, ale była to absolutna fikcja. Na czele KRN od początku jej istnienia stał Bolesław Bierut, początkowo jako Przewodniczący KRN, a po zmianie nazwy jako Prezydent KRN. Kluczowym momentem w rozwoju KRN było ujawnienie swojego działania w lipcu 1944 r. Razem z proklamowaniem nowego bytu politycznego, jakim był PKWN, zmienił się charakter Rady. W pierwszym okresie swojego istnienia KRN była konspiracyjnym tworem rewolucyjnym, ale wraz z chwilą ujawnienia się przekształciła się w tzw. tymczasowy parlament, rozpoczynając działalność ustawodawczą.

⁴ W ramach korekty składu władz polskich Sowietci oczekiwali usunięcia: ze stanowiska Prezydenta RP Władysława Raczkiewicza, ze stanowiska Naczelnego Wodza gen. Kazimierza Sosnkowskiego oraz ze składu rządu gen. Mariana Kukieła oraz prof. Stanisława Kota.

⁵ P. Wieczorkiewicz, *Historia polityczna Polski 1935-1945*, Poznań 2014, s. 459.

⁶ A. Sobór-Świdarska, *Jakub Berman. Biografia komunisty*, Warszawa 2009, s. 95-96.

⁷ Ustawa Krajowej Rady Narodowej z dnia 21 lipca 1944 r. o utworzeniu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego, Dz. U. 1944 nr 1, poz. 1

⁸ R. Kaczmarek, *Historia Polski 1914-1989*, Warszawa 2010, s. 481-482.

wytyczne jego działania⁹. PKWN 31 grudnia 1944 r. przekształcił się w Tymczasowy Rząd Polski¹⁰. Jego skład nie uległ zmianie, ale komuniści tym ruchem chcieli przedstawić się jako legalny organ państwa polskiego.

Na przełomie sierpnia i września wraz z przesuwaniem się na zachód Armii Czerwonej na ziemiach polskich instalowały się komunistyczne władze. Przedstawiciele PKWN, a później Rządu Tymczasowego, nie byli w stanie samodzielnie zorganizować struktury administracyjnej państwa. Ich polityczne istnienie było zależne wyłącznie od obecności wojsk sowieckich. Na szeroką skalę zaczęto zwalczać przedstawicieli Polskiego Państwa Podziemnego, jego członków struktur cywilnych oraz Armii Krajowej. Rozpoczął się etap rządów terroru. Władze komunistyczne tworzyły własny aparat represji. Już w ramach PKWN powstał Resort Bezpieczeństwa Publicznego, który po powołaniu Rządu Tymczasowego przekształcono w Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego. Do tego zadania specjalnie oddelegowano oficerów sowieckich, którzy mieli nadzorować rozwój struktur bezpieki. Głównym doradcą sowieckim w zakresie organizacji aparatu bezpieczeństwa został Iwan Sierow¹¹. W ślad za nim do struktur MBP oddelegowano szereg oficerów z ZSRR. Jak pisał Iwanow: „Razem ze Sierowem i Mieszykiem w Polsce pojawiło się mnóstwo oficerów NKWD niższej rangi. Kierowano ich do Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego według zasady: jeden oficer sowiecki w każdym z wydziałów centralnych MBP, trzech oficerów sowieckich w każdym z wojewódzkich urzędów bezpieczeństwa, jeden oficer w każdym powiatowym urzędzie bezpieczeństwa”¹². Powstająca sieć Urzędów Bezpieczeństwa Publicznego rozszerzała się na tereny wyzwolone spod okupacji niemieckiej. Na bazie Polskiego Samodzielnego Batalionu Specjalnego¹³ powstałego w 1943 r. powołano Korpus Bezpieczeństwa Publicznego¹⁴.

⁹ N. Iwanow, *Komunizm po polsku*, Kraków 2017, s. 156-157.

¹⁰ Ustawa Krajowej Rady Narodowej z dnia 31 grudnia 1944 r. o powołaniu Rządu Tymczasowego Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. 1944 nr 19, poz. 99.

¹¹ Iwan Sierow – (25 sierpnia 1905 – 1 lipca 1990) działacz komunistyczny, oficer Armii Czerwonej, NKWD oraz GRU. Był głównym doradcą NKWD w Ministerstwie Bezpieczeństwa Publicznego. Osobiście doprowadził do aresztowania i wywiezienia do Moskwy kierownictwa Polskiego Państwa Podziemnego w marcu 1945 r. W latach 1954-1958 kierował pracami Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego przy Radzie Ministrów ZSRR – KGB, w latach 1958-1964 pełnił funkcję szefa GRU.

¹² N. Iwanow, *Komunizm...*, s. 356.

¹³ A. Kister, *Pretorianie. Polski Samodzielny Batalion Specjalny i Wojska Wewnętrzne 18 X 1943 – 26 III 1945*, Warszawa 2010.

¹⁴ M. Jaworski, *Korpus Bezpieczeństwa Publicznego 1945-1965*, Warszawa 1984; L. Kowalski, *Korpus Bezpieczeństwa Publicznego a żołnierze wyklęci: w walce z podziemiem antykomunistycznym w latach 1944-1956*, Poznań 2016.

Latem 1945 r. były premier rządu polskiego Stanisław Mikołajczyk za namową Churchilla zdecydował się wejść w skład rządu komunistycznego w roli wicepremiera oraz ministra rolnictwa. 28 czerwca 1945 r. powołano Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej, który miał przygotować w demokratyczne wybory. Powołanie TRJN z Mikołajczykiem w składzie dało władzom Wielkiej Brytanii oraz Stanów Zjednoczonych pretekst do uznania tego organu na arenie międzynarodowej jako przedstawicielstwa państwa polskiego, a tym samym delegitymizując legalny rząd polski działający na uchodźstwie od września 1939 r.

Rządy terroru

W krótkim okresie czasu latem i jesienią 1944 r. w Polsce Ludowej ukształtowano bardzo restrykcyjny system prawny, który miał w pierwszej kolejności służyć do zwalczania przeciwników politycznych władzy komunistycznej. PKWN otrzymał na mocy ustawy KRN uprawnienie do wydawania dekretów z mocą ustawy. W tym specjalnym trybie rozpoczęto kształtowanie nowego systemu prawa karnego opartego na wzorcach sowieckich, które to miało za cel zastraszyć przeciwników politycznych, a w szczególnych przypadkach nawet ich fizyczną likwidację. Jak stwierdził A. Bosiacki: „W pierwszym okresie funkcjonowania nowego porządku normatywnego stworzono w krótkim czasie system represyjny, mający kompetencję orzekania kary śmierci albo innych bardzo surowych sankcji w sposób daleko bardziej uproszczony niż kiedykolwiek wcześniej na ziemiach polskich”¹⁵.

Jednym z takich nowych aktów prawnych był dekret z dnia 31 sierpnia 1944 r. o wymiarze kary dla faszystowsko-hitlerowskich zbrodniarzy winnych zabójstw i znęcania się nad ludnością cywilną i jeńcami oraz dla zdrajców Narodu Polskiego¹⁶, nazywany w literaturze przedmiotu „sierpniówką”. Dekret ten pozwalał na prowadzenie działań przeciwko przeciwnikom politycznym oraz organizacjom niepodległościowym o charakterze wojskowym przypisując im rolę niemieckich kolaborantów¹⁷.

¹⁵ A. Bosiacki, *Prawo stalinowskie i jego recepta w Polsce 1944-1956 – zarys problematyki*, w: *Przestępstwa sędziów i prokuratorów w Polsce lat 1944-1956*, red. W. Kulesza, A. Rzepliński, Warszawa 2001., s. 44.

¹⁶ Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 31 sierpnia 1944 r. o wymiarze kary dla faszystowsko-hitlerowskich zbrodniarzy winnych zabójstw i znęcania się nad ludnością cywilną i jeńcami oraz dla zdrajców Narodu Polskiego, Dz.U. 1944 nr 4, poz. 16.

¹⁷ G. Jakubowski, *Sądownictwo powszechne w Polsce w latach 1944-1950*, Warszawa 2002, s. 45.

Przepisy dekretu były niezwykle surowe, przewidując m.in. bezwzględnie określoną sankcję kary śmierci. Był to jedyny taki przypadek w historii nowożytnego polskiego prawa karnego powszechnego¹⁸. Jednocześnie dekret łamał zasadę nie działania prawa wstecz ponieważ odnosił się on do czynów popełnionych od 1 września 1939 r. do 9 maja 1945 r.¹⁹. Na potrzeby realizacji „sierpniówki” powołano nawet specjalne sądy karne²⁰ oraz wprowadzono specjalną procedurę postępowania, w której obowiązywała jednoinstancyjność postępowań, nie istniał wymóg uzasadnienia aktu oskarżenia, postępowanie przygotowawcze prowadzono tylko w formie dochodzenia, a wyroki były ostateczne i prawomocne z chwilą ich wydania, skrócono również terminy czynności procesowych²¹.

Mimo stosowania polityki terroru, próba złamania siłą oporu społecznego i członków organizacji konspiracyjnych nie przyniosła spodziewanych efektów. Latem 1945 r. w Polsce funkcjonowały rozbudowane struktury niepodległościowe posiadające kontakt z przedstawicielami polskich władz na zachodzie oraz liczne oddziały partyzanckie. Dlatego też władze komunistyczne podjęły inną próbę likwidacji organizacji konspiracyjnych.

W sierpniu 1945 r. władze komunistyczne ogłosiły dekret o amnestii, który miał być w teorii szansą dla działaczy organizacji podziemnych, by powrócili do normalnego funkcjonowania w społeczeństwie. Do ujawnienia się przed władzami komunistycznymi zachęcał płk Jan Mazurkiewicz „Radosław”²², jeden z wysokich rangą dowódców z czasów Powstania Warszawskiego, który cieszył się dużym autorytetem w konspiracji. W praktyce jednak podstawowym celem akcji amnestyjnej nie było

¹⁸ E. Romanowska, *Przekształcenia w powszechnym wymiarze sprawiedliwości w Polsce w latach 1944-1956*, *Czasopismo Prawno-Historyczne* 2016, t. LXVIII, z. 2, s. 35.

¹⁹ A. Lityński, A. Lityński, *Historia prawa Polski Ludowej*, Warszawa 2013, s. 115.

²⁰ Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 12 września 1944 r. o specjalnych sądach karnych dla spraw zbrodniarzy faszystowsko-hitlerowskich, *Dz. U.* 1944 nr 4, poz. 21.

²¹ E. Romanowska, *Przekształcenia w powszechnym wymiarze sprawiedliwości w Polsce w latach 1944-1956*, *Czasopismo Prawno-Historyczne* 2016, t. LXVIII, z. 2, s. 38.

²² Jan Mazurkiewicz – (27 sierpnia 1896 – 4 maja 1988) – żołnierz zawodowy, oficer wojska polskiego. Służbę wojskową rozpoczął w 1914 roku będąc żołnierzem Legionów Polskich. Po przegranej kampanii obronnej w 1939 r. rozpoczął działalność konspiracyjną. W Powstaniu Warszawskim dowodził Zgrupowaniem „Radosław”, w skład którego wchodził m.in. batalion Parasol, po likwidacji AK kontynuował działalność konspiracyjną będąc członkiem ścisłego kierownictwa Delegatury Sił Zbrojnych na Kraj. 1 sierpnia 1945 r. został aresztowany przez MBP w drodze na uroczystości obchodów 1. rocznicy wybuchu powstania. W więzieniu przy ul. Rakowieckiej zawarł porozumienie z funkcjonariuszami MBP dot. Prowadzenia akcji ujawnienia struktur konspiracyjnych. W wyniku tych ustaleń został zwolniony z więzienia i stanął na czele tzw. Komisji Likwidacyjnej AK. W 1949 r. został ponownie aresztowany i skazany w 1953 r. na karę dożywotniego pozbawienia wolności. W czerwcu 1956 r. został zwolniony z więzienia, a następnie został zrehabilitowany.

danie szansy na powrót do normalnego życia członkom konspiracji, ale stworzenie bazy osób potencjalnie wrogich władzy komunistycznej. Józef Świątło²³ członek kadry kierowniczej MBP w połowie lat 50 ubiegłego wieku w trakcie audycji na antenie Radia Wolna Europa opowiedział o szczegółach akcji amnestyjnej z 1945 r.: „Był to świadomy i zbrodniczy plan. Celów jego nie ukrywano na tajnych konferencjach w bezpiece i w partii. W 1946 r. brałem udział w specjalnej odprawie u pierwszego wiceministra bezpieczeństwa, gen. Romkowskiego²⁴. Na odprawie tej Romkowski podkreślił, że przedwczesne aresztowania częściowo ujawnionych jednostek mogą tylko zaszkodzić akcji. Trzeba poczekać, aż się Armia Krajowa w pełni ujawni się i wtedy dopiero będzie można przeprowadzić całkowitą likwidację. Cała odprawa odbyła się dlatego, że w jakimś województwie bezpieczeństwo się pośpieszyło i aresztowało drobne grupki żołnierzy AK, zanim nastąpiło ujawnienie całości. Po zakończeniu tzw. akcji ujawnieniowej masowe aresztowania członków AK prowadził Departament III Ministerstwa Bezpieczeństwa pod kierownictwem ówczesnego dyrektora, płk. Czaplickiego²⁵. Aresztowanych żołnierzy zsyłano do obozów pracy przymusowej rozsianych po całej Polsce. Kluczową rolę w sformułowaniu planu ujawnienia odegrał gen. Sierow-Iwanow, pełnomocnik NKWD w Polsce. On opracował dla komunistycznego aparatu bezpieczeństwa w Polsce plan tzw. ujawnienia członków AK, z wyraźnym celem niedotrzymania obietnic. Chodziło mu o to, aby ustalić skład osobowy działaczy niepodległościowych w okresie okupacji, co mu umożliwiło masową deportację, bez sądu, członków AK. Członkowie ruchu podziemnego byli początkowo umieszczeni w obozie

²³ Józef Świątło vel Izaak Fleischfarb (1 stycznia 1915-?) – działacz komunistyczny, funkcjonariusz Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego. Służbę w UB rozpoczął w Komendzie Wojewódzkiej Milicji Obywatelskiej w Warszawie w październiku 1944 r. Od marca 1950 r. pełnił funkcję zastępcy Dyrektora Biura Specjalnego, a później Departamentu X. 5 grudnia 1953 r. w trakcie wyjazdu służbowego ucieka do Berlina Zachodniego. Zostaje przetransportowany do Stanów Zjednoczonych, gdzie podjął współpracę z CIA.

²⁴ Roman Romkowski vel Natan Grinszpan-Kikiel (16 lutego 1907 – 12 lipca 1968) – działacz komunistyczny, członek KC PPR oraz KC PZPR, funkcjonariusz Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego. Służbę w UB rozpoczął w Lublinie w sierpniu 1944 r., od 1946 r. pełnił funkcję wiceministra Bezpieczeństwa Publicznego. W 1954 r. usunięty z MBP. W 1956 r. został aresztowany pod zarzutem łamania tzw. praworządności socjalistycznej razem z Anatolem Fejginem. Wyrokiem z dnia 2 listopada 1958 r. wymierzono mu karę 15 lat więzienia.

²⁵ Józef Czaplicki – Józef Czaplicki vel Izidor Kurc (31 sierpnia 1911 – 26 czerwca 1985) – działacz komunistyczny, funkcjonariusz Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, Komitetu do spraw Bezpieczeństwa Publicznego oraz Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. W czasie II wojny światowej był członkiem brygad partyzanckich na terenie ZSRR. Od kwietnia 1944 r. był członkiem Polskiego Samodzielnego Batalionu Specjalnego. Służbę w UB rozpoczął w Lublinie we wrześniu 1944 r., w latach 1945-1957 pełnił funkcje kierownicze w Departamencie I, III oraz VII MBP.

pod Rembertowem, a następnie deportowani w głąb Rosji, głównie do obozów pracy przymusowej, gdzie poważna część do dziś przeżywa”²⁶.

Tryb ustawodawczy przyjęcia dekretu o amnestii

W pierwszych latach funkcjonowania Polski Ludowej w praktyce istniały dwa tryby ustawodawcze. Pierwszy polegał na uchwalaniu ustaw w trakcie posiedzeń KRN, natomiast drugi wiązał się z uprawnieniem przekazanym PKWN, a następnie Tymczasowego Rządu do wydawania dekretów z mocą ustawy²⁷. W latach 1945–1946 KRN uchwaliła 34 ustawy na posiedzeniach plenarnych, natomiast dekretów wydanych przez PKWN oraz Rząd Tymczasowy było 311²⁸. Te dane pokazują, że w praktyce działalność legislacyjna KRN była bardzo ograniczona. Wpływał na to głównie fakt, że ustawodawczych posiedzeń KRN, przez cały okres jej funkcjonowania, odbyło się zaledwie dziewięć, a żadne z nich nie trwało dłużej niż cztery dni. Dekret o amnestii z dnia 2 sierpnia 1945 r.²⁹ został również uchwalony na podstawie upoważnienia do wydawania dekretów z mocą ustawy.

Jeszcze w kwietniu 1945 r. na posiedzeniu Rady Ministrów podjęto uchwałę o trybie uchwalania projektów ustaw, dekretów i rozporządzeń³⁰. Dokument ten przedstawiał zasady przygotowywania aktów prawnych. Przed opracowaniem zasadniczej treści aktu powinno nastąpić sprecyzowanie tez, które mają stanowić podstawę nowego prawa. Następnie na podstawie tych tez właściwe ministerstwo przygotowywało tekst aktu wraz z jego uzasadnieniem. Kolejnym etapem legislacyjnym była konsultacja projektu na posiedzeniu Komisji Prawniczej działającej przy Ministerstwie Sprawiedliwości. W obradach Komisji powinni brać udział dyrektorzy biur prawnych Prezydium KRN, Prezydium RM lub ich zastępcy oraz przedstawiciele Ministerstw, których projektowany akt dotyczył. Do udziału w obradach mogli zostać dodatkowo zaproszeni wybitni prawnicy. Posiedzeniu Komisji przewodniczyć miał Minister

²⁶ Z. Błażyński, *Mówi Józef Światło za kulisami bezpieki i partii*, Łomianki 2012, s. 140-141.

²⁷ Ustawa Krajowej Rady Narodowej z dnia 15 sierpnia 1944 r. o tymczasowym trybie wydawania dekretów z mocą ustawy, Dz. U. 1944 nr 1, poz. 3.

²⁸ *Historia Sejmu Polskiego. Polska Ludowa*, t. III, red. A. Ajnenkiel, Warszawa 1989, s. 69.

²⁹ Dekret z dnia 2 sierpnia 1945 r. o amnestii...

³⁰ AAN 1400/295/VII/156, *Uchwała Rady Ministrów o trybie uchwalania projektów ustaw, dekretów i rozporządzeń*, k. 16-21.

Sprawiedliwości, a głównym referentem był przedstawiciel podmiotu projektującego akt prawny.

Ustalona przez Komisję treść aktu prawnego, z potwierdzeniami braku zastrzeżeń od dyrektora Departamentu Ustawodawczego Ministerstwa Sprawiedliwości oraz dyrektorów Biur Prawnych Prezydium RM oraz Prezydium KRN, kierowana była do podpisu, uchwalenia drogą okólną lub do uchwalenia przez RM. Projekty dekretów lub rozporządzeń RM, których sporządzenie zostało poprzednio uchwalone przez RM podlegały załatwieniu w drodze podpisania przez właściwych Ministrów, Prezesa RM i Prezydenta KRN. Datą wydania dekretu był dzień, w którym został on podpisany przez Prezesa RM.

W dniu 5 czerwca 1945 r. Minister Sprawiedliwości skierował do Prezesa Rady Ministrów zapytanie czy przystąpić do prac legislacyjnych nad projektem aktu dotyczącego amnestii oraz w jakim zakresie ma ona obowiązywać³¹. W tym kontekście ważne jest, że prace nad projektem aktu prawnego o amnestii toczyły się jeszcze przed 22 lipca 1945 r., kiedy to formalnie KRN zobowiązała TRJN do przygotowania takiego aktu³². Zachowana korespondencja potwierdza, że pierwsza redakcja tego projektu powstała jeszcze przed 10 lipca 1945 r., kiedy to strona wojskowa zgłosiła poprawki do przygotowywanego aktu³³.

20 lipca 1945 r. projekt przygotowany przez Ministerstwo Sprawiedliwości został skierowany do opinii Prezesa Rady Ministrów, a wszyscy ministrowie mieli otrzymać kopie projektu³⁴. Prawdopodobnie w wyniku tych konsultacji pojawiły się dodatkowe uwagi. Mogły one pochodzić m.in. z kierownictwa PPR, które 28 lipca na posiedzeniu Biura Politycznego obradowało nad projektem dekretu. Następnego dnia poprawki zostały skierowane do Ministra BP³⁵. 31 lipca 1945 r. odbyło się posiedzenie Komisji Prawniczej, w której brali udział przedstawiciele Ministerstw: Sprawiedliwości, Bezpieczeństwa Publicznego, Obrony Narodowej oraz KRN, Prezydium RM. Komisja omawiała wówczas VI redakcję projektu dekretu. W trakcie posiedzenia nie zgłaszano szczególnych uwag

³¹ Tamże, *Pismo Ministra Sprawiedliwości do Prezesa Rady Ministrów z dnia 5 czerwca 1945 r.*, k. 10.

³² Uchwała KRN z dnia 22 lipca 1945 r. w sprawie amnestii z okazji ustanowienia Święta Odrodzenia Polski patrz. Sprawozdanie Stenograficzne z posiedzeń Krajowej Rady Narodowej w dn. 21, 22 i 23 lipca 1945 r., Warszawa 1945, s. 135.

³³ AAN 1400/295/VII/156, *Pismo szefa oddziału ustawodawczo-prawnego WP do Departamentu Ustawodawczego Ministerstwa Sprawiedliwości z dnia 10 lipca 1945 r.*, k. 15.

³⁴ Tamże, *Pismo Ministra Sprawiedliwości do Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 lipca 1945 r.*, k. 64.

³⁵ IPN BU 1572/525, *Pismo Kierownika Wydziału Ogólnego KC PPR do Ministra Bezpieczeństwa Publicznego z dnia 29 lipca 1945 r. z załącznikiem*, k. 133-134.

do przedmiotu dekretu. Komisja ustaliła, że z jej grona zostanie wyłoniona podkomisja, która ostatecznie ustali treść poszczególnych przepisów budzących wątpliwości³⁶. Następnego dnia na kolejnym posiedzeniu Komisji przedłożono projekt dekretu z poprawkami członków podkomisji, który został przez nią przyjęty bez uwag i przekazany do Urzędu Prezesa Rady Ministrów³⁷.

Na posiedzeniu w dniu 2 sierpnia 1945 r. przyjęto projekt dekretu o amnestii³⁸ i przekazano go do zatwierdzenia Prezydium KRN. Co ciekawe, w dniu 8 sierpnia 1945 r. do Dyrektorów Biur Prawnych KRN i Prezydium Rady Ministrów oraz Departamentu Ustawodawczego w Ministerstwie Sprawiedliwości Prezes Najwyższego Sądu Wojskowego, gen. Aleksander Tarnowski, skierował wniosek o zmiany w uchwalonej już treści dekretu³⁹. Na posiedzeniu Prezydium KRN, które odbyło się 10 sierpnia 1945 r., wprowadzono do dekretu zmiany proponowane przez gen. Tarnawskiego oraz zmieniono treść jednego z punktów w zakresie wyłączenia z zastosowania amnestii⁴⁰. Ostatecznie dekret został opublikowany w dzienniku ustaw 21 sierpnia 1945 r.

Procedura uchwalania dekretów wydanych z mocą ustawy przez Radę Ministrów wymagała w ostatnim aspekcie przyjęcia ich treści na posiedzeniu plenarnym KRN. W przypadku dekretu o amnestii posiedzenie KRN, na którym zatwierdzono dekret, odbywało się w ostatnich dniach 1945 r. W tym czasie przy KRN działały już poselskie komisje. Jak pisał M. Strzelecki: „Komisje poselskie istniały formalnie od stycznia 1945 r., ale udało się je zorganizować dopiero po uchwaleniu regulaminu obrad KRN, określającego zakres ich działalności. Systematyczną pracę rozpoczęły w drugiej połowie września. Regulamin obrad KRN przewidywał powołanie stałych komisji liczących od 7 do 15 członków oraz komisji nadzwyczajnych, których liczebność, sposób powołania i zakres kompetencji miała określać każdorazowo KRN”⁴¹.

Przed zatwierdzeniem dekretów Komisja Prawnicza i Regulaminowa KRN powinna przedstawić sprawozdanie dotyczące przyjętych dekretów

³⁶ Tamże, *Protokół z posiedzenia Komisji Prawniczej z dnia 31 lipca 1945 r.*, k. 69.

³⁷ Tamże, *Protokół z posiedzenia Komisji Prawniczej z dnia 1 sierpnia 1945 r.*, k. 71; *Projekt dekretu o amnestii – VIII redakcja*, k. 72-79.

³⁸ Tamże, *Projekt dekretu o amnestii – uchwalony na posiedzeniu Rady Ministrów*, k. 89-94.

³⁹ Tamże, *Pismo Prezesa Najwyższego Sądu Wojskowego z dnia 8 sierpnia 1945 r.*, k. 98.

⁴⁰ *Protokoły posiedzeń Prezydium Krajowej Rady Narodowej 1944-1947*, wybór, wstęp i oprac. J. Kochanowski, Warszawa, 1995 s. 99-100.

⁴¹ M. Strzelecki, *Działalność opozycji parlamentarnej w Krajowej Radzie Narodowej i Sejmie Ustawodawczym (VII 1945 – X 1947)*, Toruń 1996, s. 75.

z mocą ustawy. Teoretycznie Komisja ta powinna wydać opinię na temat projektu jeszcze przed zatwierdzeniem dekretu przez Prezydium, ale brak o tym adnotacji w protokołach z posiedzeń⁴². Na podstawie zachowanych dokumentów Komisji Prawniczej i Regulaminowej można zresztą postawić tezę, że ciało to zmagало się poważnym problemem organizacyjnym, jakim była trudność zebrania quorum⁴³. Na 14. posiedzeniu Komisji w dniu 20 grudnia 1945 r. przewodniczący Komisji zlecił posłowi Michałowi Szuldenfreiowi przygotowanie sprawozdania dotyczącego zatwierdzanych projektów⁴⁴. Sprawozdanie to zostało przedstawione na 17. posiedzeniu Komisji. Należy podkreślić, że miało ono wymiar symboliczny, ponieważ ograniczało się wyłącznie do wymienienia poszczególnych aktów prawnych, które zostały uchwalone przez RM, a było ich dokładnie 60. Mimo to Komisja przegłosowała przyjęcie sprawozdania posła Szuldenfreia, które rekomendowało dla KRN zatwierdzenie dekretów⁴⁵.

W trakcie IX sesji plenarnej KRN 30 grudnia 1945 r. sprawozdawca Komisji Prawniczej i Regulaminowej przedłożył posłom do akceptacji uchwalone dekry, w tym również dekret o amnestii. Poza jednym aktem dotyczącym prawa małżeńskiego, który budził wątpliwości posłów PSL, na posiedzeniu plenarnym nie odbyła się dyskusja na temat pozostałych aktów. W głosowaniu dekry zostały przyjęte jednogłośnie⁴⁶.

Abolicja i amnestia

Zanim zostaną omówione przepisy abolicyjne i amnestyjne należy przedstawić definicję tych dwóch instytucji prawnych jakimi są abolicja oraz amnestia. W tym miejscu warto przywołać definicje wskazane przez J. Bednarzaka: „w szerszym znaczeniu mianem amnestii określa się właściwą amnestię tj. całkowite lub częściowe darowanie oraz zamianę kary na łagodniejszą i abolicję tj. puszczenie w niepamięć popełnionego przestępstwa, zakaz wszczynania i nakaz umorzenia postępowania karnego,

⁴² J. Mordwiłło, Prezydium Krajowej Rady Narodowej, w: Krajowa Rada Narodowa, red. A. Burda, Warszawa 1976, s. 168

⁴³ Ponad połowa posiedzeń w roku 1945 r. nie odbyła się z powodu braku quorum.

⁴⁴ AAN 579/48, *Protokół z 14 posiedzenia Komisji Prawniczej i Regulaminowej z dnia 20 grudnia 1945 r.*, k. 152-164.

⁴⁵ Tamże, *Protokół z 17 posiedzenia Komisji Prawniczej i Regulaminowej z dnia 30 grudnia 1945 r.*, k. 211-217.

⁴⁶ *Sprawozdanie Stenograficzne z posiedzeń Krajowej Rady Narodowej w dn. 29,30,31 grudnia 1945 r. oraz w dn. 2 i 3 stycznia 1946 r.*, Warszawa 1946, s. 547-554.

jako generalny akt łaski. Zazwyczaj ustawy amnestyjne zawierają przepisy abolicyjne i amnestyjne w jednym i tym samym akcie legislacyjnym. Podobnie jak w dotychczasowej literaturze prawniczej na oznaczenie abolicji i amnestii praca przyjęła zbiorcze określenie «powszechny akt łaski»⁴⁷.

Konstrukcja dekretu

Zanim omówione zostaną poszczególne przepisy dekretu amnestyjnego chciałbym przedstawić konstrukcję tego aktu prawnego. Dekret z 2 sierpnia 1945 r. powstał na kanwie ustawy o amnestii⁴⁸ z dnia 2 stycznia 1936 r. Konstrukcje obydwu tych aktów prawnych są niemal bliźniacze.

Dekret amnestyjny z sierpnia 1945 r. składał się z osiemnastu artykułów, które w prosty sposób można przyporządkować do pięciu grup :

- Powód ogłoszenia amnestii – preambuła,
- Przepisy abolicyjne warunkowe oraz bezwarunkowe,
- Przepisy amnestyjne,
- Wyłączenia ze stosowania przepisów dekretu,
- Przepisy proceduralne oraz wprowadzające.

W art. 1 dekretu wskazano, że celem upamiętnienia Święta Odrodzenia Polski ustanowionego w rocznicę powstania PKWN oraz utworzenia Rządu Jedności Narodowej ogłasza się amnestię. Jednocześnie w tym artykule zastrzeżono, że amnestia dotyczy wyłącznie sprawców i uczestników przestępstw popełnionych przed dniem 22 lipca 1945 r.

W art. 2 i 3 dekretu wskazano przypadki przestępstw, które zostały objęte abolicją. Należy tutaj jednak zaznaczyć, że w art. 2 ustawodawcy zastosowali abolicję bezwarunkową, natomiast w art. 3 została zastrzeżona abolicja warunkowa.

W art. 4-6 dekretu znalazły się przepisy amnestyjne. W art. 4 zawarto również element proceduralny dotyczący procedury postępowania, natomiast w art. 7 został zawarty zamknięty katalog okoliczności, których spełnienie powodowało uniemożliwienie skorzystania z amnestii.

Przepisy proceduralne zostały zawarte częściowo w art. 4 oraz w art. 8–17. W art. 4 wskazana została dyspozycja dotycząca postępowania w sprawach, w których zastosowano przepisy abolicyjne. Warto

⁴⁷ J. Bednarzak, *Amnestia*, Warszawa 1965, s. 8-9.

⁴⁸ Ustawa z dnia 2 stycznia 1936 r. o amnestii, Dz. U. 1936 nr 1, poz. 1.

wspomnieć, że niemal wszystkie przepisy zawierające normy proceduralne są kopią przepisów z ustawy o amnestii z dnia 2 stycznia 1936 r. W art. 18 znajdowała się norma dotycząca wejścia w życie przepisów dekretu.

Przepisy abolicyjne

Przepisy zawierające normy abolicyjne w dekrecie o amnestii znalazły się w dwóch artykułach. Obydwa przepisy zawierają charakterystyczne dla abolicji stwierdzenia: „Puszcza się w niepamięć i przebacza”. W art. 2 dekretu zawarto abolicję bezwzględną dla sześciu enumeratywnie wskazanych przypadków:

- przestępstw, które należą do właściwości sądów wojskowych, za które ustawa przewidywała, jako najsurowszą, karę pozbawienia wolności do lat 10;
- przestępstw przewidzianych w art. 6, 10 oraz 11 dekretu o ochronie Państwa⁴⁹;
- występków należących do właściwości sądów powszechnych, za które ustawa przewidywała karę pozbawienia wolności do lat 2 lub grzywnę albo obie te kary łącznie;
- wykroczeń oraz wykroczeń skarbowych;
- występków skarbowych i przestępstw podatkowych, za które przewidziana była kara nie wyższa niż 5000 zł grzywny.

Natomiast w art. 3 dekretu została przewidziana abolicja warunkowa dla kolejnych trzech wymienionych przypadków. Pierwszy przypadek wskazany w dekrecie dotyczył abolicji za przestępstwa określone w art. 1 i 8 dekretu o ochronie Państwa, które to dotyczyły powołania i działania w związku, którego celem było obalenie ustroju Państwa polskiego. Drugi przypadek dotyczył przestępstwa wymienionego w art. 4 lit. a dekretu o ochronie Państwa, które polegało na wyrabianiu, przechowywaniu, nabywaniu lub zbywaniu broni, amunicji, materiału lub przyrządu wybuchowego albo innego przedmiotu mogącego spowodować niebezpieczeństwo powszechne bez prawnego zezwolenia władzy. Trzeci przypadek dotyczył przestępstw przeciwko obowiązkowi wojskowemu wymienionych

⁴⁹ Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 30 października 1944 r. o ochronie Państwa, Dz. U. 1944 nr 10, poz. 50.

w art. 115-120 kkWP⁵⁰. Objęcie abolicją było warunkowane spełnieniem określonego obowiązku w terminie miesiąca.

Warto zaznaczyć, że na etapie prac legislacyjnych przepisy abolicyjne przybierały różne formy. Z porównania kilku redakcji zachowanych projektów widać w jaki sposób zmieniał się zakres abolicji. Jako przykład pomysłu na szerokie przeprowadzenie abolicji można podać zapis z jednego z projektów⁵¹, który przewidywał abolicję dla wszystkich przestępstw popełnionych z pobudek politycznych za wyjątkiem przestępstw, których skutek został opisany w art. 225, 235 § 1 oraz 236 §1 kk⁵². W poszczególnych projektach bardzo zmiennie kształtowany był zakres przestępstw podlegających abolicji. Według pierwotnych zamierzeń abolicji podlegały przestępstwa wymienione w dziesięciu artykułach dekretu o ochronie państwa⁵³. W ostatecznej wersji abolicji podlegało tylko kilka przestępstw z tego aktu. W opublikowanym tekście dekretu bezwzględna abolicja dotyczy również nieoznaczonych przestępstw należących do właściwości sądów wojskowych, za które kk przewidywał jako najsurowszą karę do 10 lat więzienia⁵⁴. W poszczególnych redakcjach dekretu częściej pojawiała się abolicja dla przestępstw, dla których maksymalna kara nie przekraczała 5 lat więzienia⁵⁵. W ostatniej fazie legislacyjnej w treści dekretu pojawiły się przepisy abolicyjne dotyczące kwestii skarbowych i podatkowych⁵⁶. W kilku redakcjach dekretu, abolicji podlegać miał szereg przestępstw opisanych w kodeksie karnym Wojska Polskiego w art. 85-99, 101-102⁵⁷. Wart podkreślenia jest fakt, że w opublikowanej wersji dekretu część przestępstw opisanych w powyższych artykułach została określona jako przesłanka wyłączająca stosowanie amnestii.

⁵⁰ Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 23 września 1945 r. – Kodeks Karny Wojska Polskiego, Dz. U. 1944 nr 6, poz. 27 ze zm.

⁵¹ AAN 285/4045, *Projekt dekretu o amnestii – I redakcja*, k. 17-19.

⁵² Przepisy prawne opatrzone skrótem kk w tekście odnoszą się do tzw. Kodeksu Makarewicz z roku 1932, patrz. rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. – kodeks karny, Dz. U. 1932 nr 60, poz. 571 z późn. zm.

⁵³ Tamże, k. 17-19.

⁵⁴ Tamże, *Projekt dekretu o amnestii – uchwalony na posiedzeniu Rady Ministrów*, k. 89-94.

⁵⁵ Tamże, *Projekt dekretu o amnestii – VII redakcja*, k.50-54; *Projekt dekretu o amnestii – VIII redakcja*, k.72-79.

⁵⁶ Tamże, *Projekt dekretu o amnestii – VIII redakcja*, k. 72-79.

⁵⁷ Tamże, *Projekt dekretu o amnestii – I redakcja*, k. 17-19; *Projekt dekretu – II redakcja*, k. 23-25; *Projekt dekretu o amnestii – IV redakcja*, k. 32-37.

Przepisy amnestyjne

W zakresie amnestii przewidziano darowanie niewykonanych kar za przestępstwa, które na mocy dekretu podlegały abolicji. Amnestii podlegać mieli również sprawcy przestępstw należących do właściwości sądów wojskowych oraz spraw popełnionych z pobudek politycznych w przypadku:

- kar pozbawienia wolności, orzeczonych w rozmiarze poniżej 5 lat,
- kar orzeczonych za przestępstwa określone w art. 113-120 kkWP bez względu na ich wysokość,
- skierowania do oddziału karnego, orzeczone jako kara zasadnicza, oraz kar odroczonech w myśl art. 65 lub złagodzone w myśl art. 55 kkWP bez względu na ich wymiar.

Natomiast złagodzeniu o 5 lat podlegały kary pozbawienia wolności orzeczone w wymiarze powyżej 5 lat. Jednocześnie przepis art. 5 §3 dekretu pozwalał na to, by kara pozostała po zmniejszeniu, w przypadkach zasługujących na szczególne uwzględnienie, została warunkowo zawieszona na okres 2 lat. O warunkowym zawieszeniu kary decydować miał sąd, którego wyrok podlegał wykonaniu. Na podstawie dekretu zmieniono również karę śmierci lub karę dożywotniego więzienia na karę 15 lat pozbawienia wolności dla przestępstw określonych powyżej.

W art. 5 § 2 określono ogólne zasady amnestii dla spraw, które na mocy innych przepisów nie zostały w dekrecie uwzględnione. Darowaniu podlegały kary grzywny oraz kary pozbawienia wolności, orzeczone w rozmiarze do 2 lat. Złagodzone o połowę kary pozbawienia wolności, orzeczone w rozmiarze powyżej 2, lecz nie wyższe niż 6 lat pozbawienia wolności. Zmniejszono o 1/3 kary pozbawienia wolności orzeczone powyżej 6 lat. Kara śmierci oraz kara dożywotniego pozbawienia wolności podlegały zamianie na karę 15 lat pozbawienia wolności.

Również w wypadku przestępstw objętych amnestią na etapie prac legislacyjnych dochodziło do zmian poszczególnych propozycji. Najważniejsze zmiany w przedmiocie amnestii dotyczyły, co oczywiste, zakresów w jakich kary były darowane w całości, a w jakich tylko częściowo. W jednej z redakcji dekretu darowaniu podlegały kary pozbawienia wolności orzeczone do wysokości 10 lat więzienia. Natomiast kary w rozmiarze powyżej 10 lat więzienia ulegały redukcji o połowę⁵⁸.

⁵⁸ Tamże, *Projekt dekretu o amnestii – VII redakcja*, k. 50-54.

Pierwotnie zakładano, że wyłącznie kara śmierci podlegać będzie zamianie na karę 15 lat pozbawienia wolności, dopiero w ostatnich redakcjach dekretu w ten sam sposób zamianie podlegać będzie kara dożywotniego pozbawienia wolności⁵⁹. Istotną zmianą wprowadzoną późno do treści dekretu było objęcie amnestią przestępstw należących do właściwości sądów powszechnych⁶⁰. W większości roboczych projektów dekretu amnestia obejmowała wyłącznie przestępstwa należące do właściwości sądów wojskowych, zresztą jej zakres jest znacznie szerszy, ponieważ darowaniu podlegały kary za przestępstwa orzeczone w rozmiarze do 5 lat więzienia, natomiast w przypadkach należących do właściwości sądów powszechnych, darowane zostały kary wymierzone do wysokości 2 lat pozbawienia wolności.

Wyłączenia ze stosowania dekretu

W treści dekretu w art. 7 zawarto szereg ponad trzydziestu okoliczności wyłączających możliwość skorzystania z amnestii. Bezprzedmiotowym byłoby przywoływać w tekście wszystkie te przypadki. Warto jednak zwrócić uwagę na jeden istotny fakt. W wymiarze propagandowym amnestia była skierowana do członków organizacji podziemnych, by dać im szansę na ujawnienie się i powrót do normalnego życia. Jednocześnie w ramach okoliczności wyłączających możliwość skorzystania z amnestii wskazano szereg przypadków przestępstw, których popełnienie mogło się wiązać z działalnością konspiracyjną. Wyłączenia zawarte w art. 7 § 1 dekretu o amnestii niemal w pełni opisują czyny, które są charakterystyczne dla działań, jakie były stosowane w konspiracji niepodległościowej. Jak choćby cztery przestępstwa, których popełnienie uniemożliwiało skorzystanie z amnestii, określone w dekreście o ochronie Państwa:

- dopuszczenie się gwałtownego zamachu na organ państwowy lub samorządowy albo na osobę, współdziałającą z takim organem (art. 3 lit. a);
- dopuszczenie się gwałtownego zamachu na jednostkę Polski Sił Zbrojnych lub Sprzymierzonych albo osobę należącą do nich (art. 3 lit. b);

⁵⁹ Tamże, *Projekt dekretu o amnestii – VI redakcja*, k. 38-42.

⁶⁰ Tamże, *Projekt dekretu o amnestii – VI redakcja*, k. 38-42; *Projekt dekretu o amnestii – VII redakcja*, k. 50-54; *Projekt dekretu o amnestii – VIII redakcja*, k. 73-79; *Projekt dekretu o amnestii – uchwalony na posiedzeniu Rady Ministrów*, k. 89-94.

- sprowadzenie w czasie wojny niebezpieczeństwa katastrofy w komunikacji albo innego niebezpieczeństwa powszechnego (art. 4 ust. 1 lit. b);
- dopuszczenie się w czasie wojny aktów sabotażu przez uszkodzanie lub niszczenie przedmiotów lub urządzeń, służących do użytku powszechnego lub obrony Państwa Polskiego albo Sprzymierzonego (art. 5 lit. a).

Analiza wyłączeń zastosowania dekretu pozwala stwierdzić, że propagandowa wymowa amnestii, która miała za cel umożliwienie powrotu do normalnego życia osobom zaangażowanym w konspirację, jest z gruntu fałszywa. Już w art. 7 § 1 pkt. 1 wyłączono możliwość zastosowania amnestii w stosunku do kadry kierowniczej podziemnych organizacji, jeżeli nie ujawnią się z całą strukturą i podległymi im osobami, a w praktyce takie ujawnienie nie było możliwe. Wyłączenie amnestii określone w art. 7 § 1 pkt. 2 uniemożliwiało skutecznie objęcie dekretem członków struktur bojowych podziemia niepodległościowego, ponieważ każde starcie zbrojne mogło spowodować skutki wyłączające zastosowanie amnestii, czyli śmierć lub różnego rodzaju uszczerbki na zdrowiu.

Również ta część dekretu na etapie legislacyjnym wielokrotnie ulegała zmianie. Interesujący jest fakt, że w opublikowanym tekście dekretu wśród wyłączeń znalazło się kilka przestępstw określonych w dekreście o ochronie państwa, które we wcześniejszych wersjach redakcyjnych aktu amnestyjnego były obecne jako przestępstwa podlegające abolicji, a nie wyłączeniom⁶¹. Ten fakt pokazuje jak nieokreślone były wytyczne, którymi kierowano się w trakcie przygotowania tekstu dekretu. Okoliczność ta może również świadczyć o tym, że faktyczne cele przeprowadzenia amnestii były inne, niż te propagandowo ogłaszane.

Przepisy proceduralne oraz końcowe

W art. 4 wskazano, że w przypadkach określonych w art. 2 i 3 dekretu, nie wszczyna się postępowania, a w przypadku gdy postępowanie zostało już wszczęte podlega ono umorzeniu. Natomiast darowaniu ulegają kary w całości lub w części niewykonane, orzeczenia dotyczące utraty praw publicznych i praw honorowych oraz nieściągnięte koszty postępowania.

⁶¹ Tamże, *Projekt dekretu o amnestii – I redakcja*, k. 17-19; *Projekt dekretu o amnestii – IV redakcja*, k. 32-37; *Projekt dekretu o amnestii – uchwalony na posiedzeniu Rady Ministrów*, k. 89-94.

Wykonaniu natomiast podlegają prawomocne orzeczenia przepadku przedmiotów, narzędzi przestępstwa oraz przepadku mienia. Co więcej, w przypadku kiedy postępowanie należy umorzyć lub nie podlega ono wszczęciu sąd jest zobligowany orzec przepadek przedmiotów i narzędzi przestępstwa oraz mienia pochodzącego z przestępstwa lub takiego, którego posiadanie jest zakazane.

W art. 8 § 1 dekretu zawarto uprawnienie do niewszczynania lub umorzenia postępowania w przypadku, kiedy okoliczności popełnienia czynu powodują, że wymierzona kara podlegałaby darowaniu z mocy przepisu art. 5, czyli byłaby wymierzona w wysokości nie przekraczającej 5 lat pozbawienia wolności. Jednocześnie w § 2 tego artykułu zawarto zastrzeżenie, że w takich przypadkach brak wszczęcia lub umorzenie postępowania musi się odbyć na wniosek prokuratora lub za jego zgodą.

Amnestia miała również zastosowanie w przypadkach, kiedy dochodziło do zbiegu przestępstw. W art. 11 § 1 opisano zastosowanie amnestii w przypadku zbiegu przestępstw, do których stosuje się amnestię. W takim wypadku sąd powinien najpierw zastosować przepisy dotyczące darowania lub złagodzenia kar za obydwa przestępstwa, po czym wymierzyć karę łączną na podstawie zasad ogólnych kodeksu karnego. W art. 11 § 2 określono zaś tryb postępowania w przypadkach, kiedy dochodziło do zbiegu przestępstwa amnestii podlegającego z przestępstwem nieulegającym amnestii. W takich okolicznościach kara łączna mogła być złagodzona według uznania sędziego. Jednak jej wymiar nie mógł być niższy, niż kara, która powinna zostać wymierzona bezpośrednio za przestępstwo niepodlegające amnestii. Jednocześnie w art. 11 § 3 zawarto uprawnienie pozwalające, mimo zbiegu przestępstw, na umorzenie postępowania sądowego w zakresie przestępstwa podlegającego amnestii.

W dekrecie amnestyjnym zastrzeżono również uprawnienie dla osób, które zostały objęte abolicją i postępowania w ich sprawach zostały umorzone, a dotyczyło ono żądania przeprowadzenia postępowania sądowego. Osoby takie miały prawo w terminie miesiąca od dnia wejścia w życie dekretu złożenia powyższego żądania. W takim wypadku postępowanie sądowe powinno się odbyć zgodnie z obowiązującym przepisami. Jeżeli sąd uznał, że osoba była winna i została skazana, to wówczas sąd powinien zastosować przepisy dekretu o amnestii.

Przepisy dekretu w art. 13 sankcjonowały również przypadki osób, co do których przed ogłoszeniem amnestii zastosowano już ogólny lub szczególny akt łaski. W takich przypadkach osoby te mogły zostać

objęte amnestią tylko w przypadku, gdy poprzedni akt łaski przyznawał tym osobą ulgi w mniejszym rozmiarze, niż te wprowadzane dekretem.

W art. 14 § 1 dekretu została wskazany organ, która stosuje amnestię. Zgodnie z tym przepisem amnestię stosuje władza, przed którą toczy się postępowanie albo władza zarządzająca wykonanie orzeczenia, jeżeli nie zastosowano jej już przy wydaniu orzeczenia. W art. 14 § 2 dodatkowo doprecyzowano, że w przypadkach zbiegu przestępstw określonych w art. 11 dekretu właściwym do zastosowania amnestii jest sąd I instancji ustalony na podstawie zasad ogólnych, jeżeli nie zastosowano amnestii w trakcie wydawania wyroku.

Droga odwoławcza w procedurze stosowania amnestii została określona w art. 15 § 1. Przepis ten ustanawiał, że na postanowienia oraz zarządzenia, które zostały wydane w przedmiocie stosowania przepisów dekretu amnestyjnego służyło zażalenie bezpośrednio wyższej instancji. W art. 15 § 2 określał, że w postępowaniu przed władzami administracyjnymi przepis § 1 stosuje się odpowiednio. Zażalenie w takich przypadkach rozstrzygać miała ostatecznie władza bezpośrednio przełożona nad władzą zarządzającą wykonanie orzeczenia.

Zgodnie z art. 18 dekret wchodził w życie z dniem ogłoszenia aktu. Ostatecznie został on opublikowany w Dzienniku Ustaw RP z dniem 21 sierpnia 1945 r. Data publikacji aktu jest o tyle ważna, że to od niej należało liczyć wszelkie terminy przewidziane w treści aktu. Ostatecznie terminy przewidziane w dekrecie zostały wydłużone Dekretem z dnia 22 września 1945 r. o przedłużeniu niektórych terminów przewidzianych dekretem o amnestii⁶². Na podstawie tego aktu terminy określone w art. 3 pkt. 1, 2 i 3 oraz art. 7 § 1 pkt 1 dekretu zostały przedłużone do dnia 15 października 1945 r.

Statystyka amnestii

Analiza omawianego tu zagadnienia byłaby z pewnością niepełna, gdyby zabrakło w niej elementu statystycznych efektów. Z uwagi na fakt, że amnestia była przeprowadzana przez różne podmioty, a zachowane

⁶² Dekret z dnia 22 września 1945 r. o przedłużeniu niektórych terminów przewidzianych dekretem o amnestii, Dz. U. 1945 nr 39, poz. 221.

źródła zawierające informacje o akcji amnestyjnej są niepełne i rozproszone, trudno jest właściwie ocenić, jaki był jej faktyczny zasięg.

Podstawowym źródłem pozwalającym rzucić nieco światła na tę kwestię jest zbiorcze zestawienie przygotowane w latach 70-tych XX wieku przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych. W świetle tego dokumenty amnestia w 1945 r. objęła 39777 osób. W tej liczbie ujawniło się 34108 osób, 4879 zostało zwolnionych z więzień, a w 790 przypadkach zastosowano złagodzenie kary⁶³.

Według danych MSW wśród osób ujawnionych tylko 1299 deklarowało się jako członkowie oddziałów zbrojnych. Tak mała liczba nie powinna dziwić. W znacznej części przypadków to właśnie te osoby, prowadząc czynny opór przeciwko władzy komunistycznej, podlegały wyłączeniom z zastosowania amnestii wskazanym w dekrete. Ciekawy jest fakt, że spośród wszystkich osób ogółem ujawnionych, deklarujących przynależność do oddziałów zbrojnych, 1125 przypadków ujawnień miało miejsce w województwach kieleckim oraz łódzkim⁶⁴.

W przypadku zwolnień z więzień i aresztów największą liczbę przypadków wskazano w województwie łódzkim – 1470. Jednak z tej liczby 1290 osób zostało zwolnionych, ale w zestawieniu nie wskazano, jaka była podstawa takiego działania. Mogłoby to zatem świadczyć o tym, że wzmiankowana grupa osób została zwolniona na podstawie weryfikacji stanu więzień i długoterminowego przetrzymywania osób bez stawiania zarzutów lub przesłuchania. Drugim województwem, w którym w sposób najszerszy przeprowadzono amnestie było lubelskie, gdzie zwolniono 1134 osoby. Natomiast w województwie białostockim zwolniono 691 osób i był to trzeci w kolejności wynik. W dwóch województwach nie odnotowano żadnych przypadków zwolnień – były to województwa szczecińskie oraz wrocławskie⁶⁵.

Zestawienie pochodzące z 1945 r. prezentujące stan wykonania amnestii na dzień 1 listopada przez prokuratury i sądy wojskowe, UBP oraz sądy powszechne zawiera inne dane niż zestawienie MSW. W świetle tego dokumentu widać, że łącznie amnestią w więzieniach i aresztach objęto 12624 osoby. Z tego w 5280 sprawach amnestią zastosował sąd

⁶³ IPN BU 0644/381, *Zestawienie liczbowe członków reakcyjnego podziemia polskiego i dezertów wg województw, którzy skorzystali z amnestii z 1945 r.*, k. 23.

⁶⁴ Tamże, *Zestawienie liczbowe członków antypaństwowych band, wg województw, którzy ujawnili się na podstawie amnestii z 1945 r.*, k. 31.

⁶⁵ Tamże, *Zestawienie liczbowe uwięzionych i aresztowanych osób według województw za działalność antypaństwowych, objętych amnestią z 1945 r.*, k. 39

powszechny. UBP umorzył samodzielnie 1487 postępowań, a sądy i prokuratury wojskowe w 5857 przypadkach zwolniły osadzonych lub złagodziły wyrok. Zgodnie z danymi ujętymi w zestawieniu amnestia została zastosowana w 3501 przypadkach dotyczących przestępstw określonych w dekrecie o ochronie Państwa. Natomiast w 8626 sprawach amnestionowano przestępstwa pospolite, z tego 4783 przypadki zostały rozpatrzone przez sądy powszechne. W zestawieniu tym ujęto również przestępstwa karno-skarbowe oraz wykroczenia karno-administracyjne, których było odpowiednio 204 i 293 przypadki⁶⁶.

Powyższe dane pokazują, że amnestia w znacznie szerszym zakresie dotyczyła przestępstw pospolitych, niż politycznych. Wynika to głównie z faktu, że w ramach dekretu o amnestii wprowadzono szereg wyłączeń nie pozwalających na szerokie objęcie amnestią głównie przeciwników politycznych władzy komunistycznej. Na podstawie częściowego zestawienia wykonania dekretu o amnestii przez sądy powszechne do dnia 30 września 1945 r.⁶⁷ można ustalić, które z przestępstw pospolitych najczęściej były obejmowane amnestią w tych sądach. Poniższa tabela prezentuje dziesięć typów przestępstw z kk, które najliczniej poddane zostały amnestii do końca września 1945 r.

Nr	Opis czynu podlegającego amnestii	Liczba spraw
1	Art. 161 Kto nabywa lub w jakimkolwiek celu przyjmuje rzecz, o której na podstawie towarzyszących okoliczności powinien przypuszczać, że została uzyskana za pomocą przestępstwa, albo pomaga do jej zbycia lub ukrycia, podlega karze aresztu do lat 2 lub grzywny.	311
2	Art. 237 § 1. Kto powoduje uszkodzenie ciała lub rozstrój zdrowia inne, niż określone w art. 235 i 236, podlega karze więzienia do lat 2 lub aresztu do lat 2. § 2. Jeżeli sprawca działa nieumyślnie, podlega karze aresztu do miesięcy 6 lub grzywny. § 3. Ściganie przestępstw, określonych w § 1 i 2, odbywa się z oskarżenia prywatnego.	274
3	Art. 239 § 1. Kto uderza człowieka lub w inny sposób narusza jego nietykalność cielesną, podlega karze aresztu do roku lub grzywny. § 2. Jeżeli czyn został wywołany przez wyzywające zachowanie się pokrzywdzonego lub jeżeli pokrzywdzony odpowiedział czynem tego samego rodzaju – sąd może sprawcę od kary uwolnić. § 3. Ściganie odbywa się z oskarżenia prywatnego.	182

⁶⁶ IPN BU 1572/1021, *Sprawozdanie z wykonania dekretu o amnestii przez Prokuratury Wojskowe, Urzędy Bezpieczeństwa Publicznego, Prokuratury i Sądy Powszechne na dzień 1 listopada 1945 r.*, k. 155.

⁶⁷ AAN 579/838, *Zestawienie cyfrowe dotyczące wykonania dekretu o amnestii z dnia 18 października 1945 r.*, k. 1-3.

Nr	Opis czynu podlegającego amnestii	Liczba spraw
4	<p>Art. 262 § 1. Kto przywłaszcza sobie cudze mienie ruchome, podlega karze więzienia do lat 3 lub aresztu do lat 3.</p> <p>§ 2. Kto przywłaszcza sobie powierzone mu mienie, podlega karze więzienia do lat 5 lub aresztu.</p> <p>§ 3. Kto przywłaszcza sobie mienie znalezione, podlega karze aresztu do miesiący 6 lub grzywny.</p> <p>§ 4. Sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary lub od kary uwolnić, jeżeli sprawca z nędzy przywłaszczył sobie celem użycia małej wartości przedmiot pierwszej potrzeby.</p> <p>§ 5. Jeżeli przestępstwo popełniono na szkodę osoby najbliższej, ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego.</p>	182
5	<p>Art. 251 Kto przemocą lub groźbą bezprawną zmusza inną osobę do działania, zaniechania lub znoszenia, podlega karze więzienia do lat 2 lub aresztu do lat 2.</p>	173
6	<p>Art. 256 § 1. Kto obraża godność osobistą innej osoby w jej obecności, albo choćby pod jej nieobecność, lecz publicznie lub w zamiarze, aby obraza do osoby tej dotarła, podlega karze aresztu do roku lub grzywny.</p> <p>§ 2. Jeżeli obrazę wywołało wyzywające zachowanie się obrażonego lub jeżeli obrażony odpowiedział obrazą wzajemną lub naruszeniem nietykalności cielesnej, sąd może sprawcę od kary uwolnić.</p> <p>§ 3. Ściganie odbywa się z oskarżenia prywatnego.</p> <p>§ 4. W razie obrazy urzędnika z powodu pełnienia obowiązków służbowych, ściganie może nastąpić również na wniosek władzy przełożonej.</p>	172
7	<p>Art. 160 Kto nabywa lub w jakimkolwiek celu przyjmuje rzecz uzyskaną za pomocą przestępstwa, albo pomaga do jej zbycia lub ukrycia, podlega karze więzienia do lat 5 i grzywny.</p>	157
8	<p>Art. 255 § 1. Kto pomawia inną osobę, instytucję lub zrzeszenie, choćby nie mające osobowości prawnej, o takie postępowanie lub właściwości, które mogą poniżyć je w opinii publicznej lub narazić na utratę zaufania potrzebnego dla danego stanowiska, zawodu lub rodzaju działalności, podlega karze aresztu do lat 2 i grzywny.</p> <p>§ 2. Nie ma przestępstwa, jeżeli zarzut był prawdziwy. Jeżeli zarzut uczyniony był publicznie, to dowód prawdy przeprowadzić wolno tylko wówczas, gdy sprawca działał w obronie uzasadnionego interesu publicznego lub prywatnego, własnego lub cudzego, a nadto dowód nie dotyczy okoliczności życia prywatnego lub rodzinnego.</p> <p>§ 3. Wyrok skazujący należy na wniosek oskarżyciela ogłosić w czasopiśmie na koszt skazanego.</p> <p>§ 4. Ściganie odbywa się z oskarżenia prywatnego.</p> <p>§ 5. W razie zniesławienia urzędnika, ściganie może nastąpić również na wniosek władzy przełożonej.</p>	151
9	<p>Art. 265 Kto bez zamiaru uiszczenia należności wyłudza pożywienie lub napój w i restauracji, mieszkanie w hotelu, mieszkanie lub pożywienie w pensjonacie, przejazd koleją lub innym środkiem komunikacji, wstęp na przedstawienie, działanie automatu lub inne podobne świadczenie, o którym wie, że jest płatne, podlega karze aresztu do roku lub grzywny .</p>	77

Nr	Opis czynu podlegającego amnestii	Liczba spraw
10	Art. 132 § 1. Kto znieważa urzędnika albo osobę, do pomocy urzędnikowi przybraną, podczas pełnienia obowiązków służbowych, podlega karze więzienia do lat 2 lub aresztu do lat 2. § 2. Tym samym karom podlega, kto znieważa osobę, należącą do personelu dyplomatycznego przedstawicielstwa obcego państwa, konsula obcego państwa, albo duchownego uznanego prawnie wyznania lub związku religijnego — podczas pełnienia przez nich obowiązków służby lub powołania.	77

Analiza cząstkowego zestawienia wykonania dekretu amnestyjnego oraz powyższej tabeli pozwala na stwierdzenie kilku prawidłowości. W zestawieniu uwzględniono przypadki amnestii wskazując, że amnestionowaniu podlegały osoby popełniające przestępstwa opisane w 89 artykułach kk. Natomiast przypadki wskazane w tabeli stanowiły blisko 2/3 wszystkich spraw, które zostały poddane amnestii przez sądy powszechne. Pokazuje to, że w praktyce zakres amnestii był dość wąski. Najczęściej poddanym amnestii przestępstwem było nieumyślne paserstwo (art. 161 kk), które dotyczyło ponad 300 przypadków. Jednocześnie w zestawieniu znalazło się paserstwo umyślne (art. 160 kk), które podlegało amnestii 157 razy. W dużej skali amnestii zostały poddane przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu jak spowodowanie lekkiego uszczerbku na zdrowiu (art. 237 kk) i naruszenie nietykalności cielesnej (art. 239 kk). W zestawieniu najczęściej amnestionowanych przestępstw występuje również znieważenia godności osobistej (art. 256 kk) oraz pomówienie (art. 255 kk).

Zakończenie

Amnestia ogłoszona w sierpniu 1945 r. przez władze komunistyczne w myśl propagandy władzy miała być szansą na normalizację życiową dla członków konspiracji, którzy po zakończeniu II wojny światowej dalej pozostali w strukturach podziemnych. W praktyce jednak ogłoszenie amnestii było operacją mającą na celu likwidację struktur podziemia antykomunistycznego, poprzez zewidencjonowanie ujawniających się członków organizacji konspiracyjnych. Treść ogłoszonego w sierpniu 1945 r. dekretu amnestyjnego w wielu elementach uniemożliwiał skuteczne skorzystanie z przywileju abolicji dla członków konspiracji niepodległościowej. Również dane statystyczne prezentujące efekty amnestii dowodzą, że w najszerszym zakresie z amnestii skorzystały osoby, które odbywały kary więzienia za tzw. przestępstwa pospolite.

Bibliografia

Źródła archiwalne:

- 1) Archiwum Akt Nowych :
Zespół Biura Prezydium Krajowej Rady Narodowej: 579/48, 579/838.
Zespół Ministerstwa Sprawiedliwości: 285/4045.
Zespół Sekretariatu Komitetu Centralnego Polskiej Partii Robotniczej: 1400/295/
VII/156.
- 2) Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej:
BU 0644/381, BU 1572/525, BU 1572/1021,

Źródła drukowane:

- Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1945 nr 1, 1946 nr 1.
Protokoły posiedzeń Prezydium Krajowej Rady Narodowej 1944-1947, wybór, wstęp i oprac.
- J. Kochanowski, Warszawa 1995.
Sprawozdanie Stenograficzne z posiedzeń Krajowej Rady Narodowej w dn. 21,22 i 23 lipca 1945 r., Warszawa 1945.
Sprawozdanie Stenograficzne z posiedzeń Krajowej Rady Narodowej w dn. 29,30,31 grudnia 1945 r. oraz w dn. 2 i 3 stycznia 1946 r., Warszawa 1946.
- Z. Błażyński, *Mówi Józef Światło za kulisami bezpieki i partii*, Łomianki 2012.

Monografie:

- Bednarzak J., *Amnestia*, Warszawa 1965.
- Bosiacki A., *Prawo stalinowskie i jego recepta w Polsce 1944-1956 – zarys problematyki, w: Przepięstwa sędziów i prokuratorów w Polsce lat 1944-1956*, red. W. Kulesza, A. Rzepliński, Warszawa 2001.
- Historia Sejmu Polskiego. Polska Ludowa*, t. III, red. A. Ajnenkiel, Warszawa 1989.
- Iwanow N., *Komunizm po polsku*, Kraków 2017.
- Jakubowski G., *Sądownictwo powszechne w Polsce w latach 1944-1950*, Warszawa 2002.
- Jaworski M., *Korpus Bezpieczeństwa Publicznego 1945-1965*, Warszawa 1984.
- Kaczmarek R., *Historia Polski 1914-1989*, Warszawa 2010.
- Kister A., *Pretorianie. Polski Samodzielny Batalion Specjalny i Wojska Wewnętrzne 18 X 1943 – 26 III 1945*, Warszawa 2010.

- Kowalski L., *Korpus Bezpieczeństwa Publicznego a żołnierze wyklęci: w walce z podziemiem antykomunistycznym w latach 1944-1956*, Poznań 2016.
- Lityński A., *Historia prawa Polski Ludowej*, Warszawa 2013.
- Mordwiłło J., *Prezydium Krajowej Rady Narodowej*, w: *Krajowa Rada Narodowa*, red. A. Burda, Warszawa 1976.
- Nowak A., *Pierwsza Zdrada Zachodu. 1920 – zapomniany appeasement*, Kraków 2016.
- Romanowska E., *Przekształcenia w powszechnym wymiarze sprawiedliwości w Polsce w latach 1944-1956*, *Czasopismo Prawno-Historyczne* 2016, t. LXVIII, z. 2.
- Sobór-Świdarska A., *Jakub Berman. Biografia komunisty*, Warszawa 2009.
- Strzelecki M., *Działalność opozycji parlamentarnej w Krajowej Radzie Narodowej i Sejmie Ustawodawczym (VII 1945 – X 1947)*, Toruń 1996.
- Wieczorkiewicz P., *Historia polityczna Polski 1935-1945*, Poznań 2014.

Wykaz źródeł prawa:

- Ustawa z dnia 2 stycznia 1936 r. o amnestii, Dz. U. 1936 nr 1, poz. 1.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. – kodeks karny, Dz. U. 1932 nr 60, poz. 571 z późn. zm.
- Ustawa Krajowej Rady Narodowej z dnia 21 lipca 1944 r. o utworzeniu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego, Dz. U. 1944 nr 1, poz. 1.
- Ustawa Krajowej Rady Narodowej z dnia 15 sierpnia 1944 r. o tymczasowym trybie wydawania dekretów z mocą ustawy, Dz. U. 1944 nr 1, poz. 3.
- Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 31 sierpnia 1944 r. o wymiarze kary dla faszystowsko-hitlerowskich zbrodniarzy winnych zabójstw i znęcania się nad ludnością cywilną i jeńcami oraz dla zdrajców Narodu Polskiego, Dz. U. 1944 nr 4, poz. 16.
- Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 12 września 1944 r. o specjalnych sądach karnych dla spraw zbrodniarzy faszystowsko-hitlerowskich, Dz. U. 1944 poz. 4, nr 21.
- Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 23 września 1945 r. – Kodeks Karny Wojska Polskiego, Dz. U. 1944 nr 6, poz. 27 ze zm.
- Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 30 października 1944 r. o ochronie Państwa, Dz. U. 1944 nr 10, poz. 50.
- Ustawa Krajowej Rady Narodowej z dnia 31 grudnia 1944 r. o powołaniu Rządu Tymczasowego Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. 1944 nr 19, poz. 99.
- Dekret z dnia 2 sierpnia 1945 r. o amnestii, Dz. U. 1945, nr 28 poz.172.
- Dekret z dnia 22 września 1945 r. o przedłużeniu niektórych terminów przewidzianych dekretem o amnestii, Dz. U. 1945 nr 39, poz. 221.

